

никам, власникам та іншим суб'єктам ефективно управляти цим процесом та забезпечувати досягнення запланованого значення показника фондооснащеності.

Література

1. Бойчик І.М. / Економіка підприємства : навч. посібн. / І.М. Бойчик. – Вид. 2-ге, [доп. і перероб.]. – К. : Вид-во "Атіка", 2007. – 527 с.
2. Данилюк В.М. Менеджмент персоналу : навч. посібн. – Вид. 2-ге, [без змін] / В.М. Данилюк, В.М. Петюх, С.О. Цимбалюк та ін. / за заг. ред. В.М. Данилюка, В.М. Петюха. – К. : Вид-во КНЕУ, 2006. – 398 с.
3. Крайник О.П. Економіка підприємства : навч. посібн. / О.П. Крайник, Є.С. Барвінська / за ред. О.П. Крайник. – Вид. 2-ге, [доп. і перероб.]. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка" (Інформаційно-видавничий центр "ІНТЕЛЕКТ+" Ін-ту післядипломної освіти), "Інтелект-Захід", 2005. – 296 с.
4. Крамаренко В.І. Управління персоналом фірми : навч. посібн. / В.І. Крамаренко, Б.І. Холода. – К. : Вид-во ЦУЛ, 2003. – 272 с.
5. Кузьмін О.Є. Теоретичні та прикладні засади менеджменту : навч. посібн. / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – Вид. 2-ге, [доп. і перероб.]. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка" (Інформаційно-видавничий центр "ІНТЕЛЕКТ+" Ін-ту післядипломної освіти), "Інтелект-Захід", 2003. – 352 с.
6. Пилипенко А.А. Менеджмент : підручник / А.А. Пилипенко, С.М. Пилипенко, І.П. Отенко. – Харків : ВД "Інжек", 2005. – 456 с.

Горбаль Н.І., Михайляк Г.В. Функциональный подход к управлению фондовооруженностью производства на предприятии

Из позиции функционального подхода, рассмотрен процесс управления фондовооруженностью производства как процесс планирования, организации, мотивирования, контролирования и регулирования, а также предоставлена характеристика каждого из этапов этого процесса.

Ключевые слова: контролирование, мотивирование, планирование, организация, основные средства, регулирование, управление, фондовооруженность производства.

Gorbal N.I., Mykhailiyak G.V. Functional approach to management the capital-labor ratio of factory production.

The article from the perspective of a functional approach to the process of capital-labor ratio as production planning, organizing, motivating, monitoring and regulation and the substantial characteristic of each phase of management process.

Keywords: controlling, motivating, planning, organizing, fixed assets, management, administration, capital-labor ratio of production.

УДК 657.1:655 Доц. А.М. Должанський, канд. екон. наук – Львівська КА

ОРГАНІЗАЦІЯ РУХУ ДОКУМЕНТІВ З ОБЛІКУ ПРЯМИХ ВИТРАТ ЗА ЦЕНТРАМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПОЛІГРАФІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Розглянуто організацію документообігу на поліграфічних підприємствах за центрами відповідальності з використанням розроблених форм первинних документів, які враховують основні стадії технологічного процесу підприємств досліджуваної галузі. Створений алгоритм комп'ютерного вирішення комплексу завдань з обліку витрат на виробництві зі застосуванням матричного моделювання.

Вступ. У сучасних умовах переходу економіки України від адміністративно-командної до ринкової системи господарювання зростає роль обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції. При цьому ви-

никає потреба впровадження у практику вітчизняних поліграфічних підприємств управлінського обліку як цілісної, гнучкої, багатофункціональної системи орієнтованої на задоволення специфічних інформаційних потреб, що, своєю чергою, потребує організації документообігу за центрами та місцями виникнення витрат.

Мета роботи – дослідити організацію документообігу з використанням низки наявних форм документів, нових запропонованих форм документів з урахуванням специфіки поліграфічної галузі та центрів відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Організацію документообігу висвітлено в працях українських науковців – Ф.Ф. Бутинця, Н.П. Безруких, М.А. Деркач, В.О. Озерана, В.П. Косарева, Ю.Я. Литвина, А.Л. Лузіна, А.Ш. Маргуліса, А.К. Марченка, М.С. Пушкаря, В.С. Рожнова, В.В. Сопка, М.Г. Чумаченка. Сьогодні зростає кількість наукових досліджень з питань організації, документообігу підприємств різних галузей. Проте для підприємств поліграфічної галузі таких напрацювань майже немає, а тому питання з організації документообігу потребує докладного вивчення.

Постановка завдання – дослідити організаційно-методичні аспекти запровадження документообігу на підприємствах поліграфічної галузі з урахуванням центру виникнення витрат та використання сучасних засобів автоматизованого оброблення інформації.

Вирішення актуальних проблем із вдосконалення процесу документального відображення господарських операцій на основі застосування типових форм значною мірою залежить від вибору методу обліку витрат та принципів їх структуризації за місцями формування. З цього приводу проф. В.М. Олійник зазначає, що коли сфери виникнення витрат "...є центрами відповідальності за витратами і доходами, то облік виробництва має бути організований таким чином, щоб за його даними можна було здійснювати контроль за результатами виконання конкретних завдань кожним підрозділом (як за об'єктами, так і за собівартістю). З урахуванням саме цих вимог і мають складатися первинні документи, якими оформляються всі операції з використання живої праці, засобів праці, предметів праці, процесу виробництва та оприбуткування готової продукції" [7, с. 230].

В економічній літературі знаходимо різні погляди щодо форми та порядку застосування лімітно-забірних карт. Це, зокрема, стосується кількості рядків (однорядкові, багаторядкові, або разові чи нагромаджувальні), періодичності використання (тиждень, декада, місяць, квартал). Учені-економісти В.С. Рожнов, В.П. Косарева аргументують необхідність використання однорядкових документів можливим ускладненням техніки групування та систематизації облікових даних у разі застосування багаторядкових. При цьому вносяться пропозиції щодо лімітування матеріальних витрат у відповідних відомостях [9].

Зауважимо, що за такої організації обліку матеріальних витрат, оброблення документів здійснюється після завершення звітного періоду, що унеможливить належне забезпечення оперативного контролю за рухом матеріалів. Вважаємо обґрунтованими твердження вчених-економістів А.Ш. Маргуліса, А.К. Марченка, Н.Г. Чумаченка стосовно доцільності застосування багаторяд-

кових документів, що забезпечить можливість зменшення обсягів документообігу, скорочення кількості аналогічних за економічним змістом записів, зниження трудомісткості формування машинних носіїв шляхом автоматичного залучення постійної інформації з бази даних [5, 6, 10].

Визначаючи роль лімітно-забірних карт проф. Ю.Я. Литвин зазначав, що вони "значно підвищують оперативність обліку до практично недосяжних у теперішніх умовах строків виконання облікових і звітних робіт бухгалтерій господарств. Якщо протягом звітного періоду (місяця) не було ніяких відхилень від встановлених на цей місяць лімітів, то на перше число наступного за звітним місяцем у бухгалтерії вже є готова розноска витрат за всіма рахунками і статтями синтетичного й аналітичного обліку, чого у звичайних умовах досягти практично неможливо" [2, с. 233].

Ведення обліку витрат за об'єктами калькулювання дасть змогу відобразити весь комплекс операцій на виготовлення поліграфічної продукції, і цим самим сприятиме формуванню необхідної для управління інформації. Доречним з цього приводу є висновок проф. Н.П. Безруких: "...організація аналітичного обліку витрат на підприємстві впливає на ступінь централізації обліку, розвиток внутрішньовиробничого господарського розрахунку (організацію обліку за місцями та центрами витрат, центрами відповідальності), використання засобів механізації та автоматизації" [3, с. 257].

Таким чином, прямі витрати матеріалів у кількісному виразі і пряма заробітна плата працівників фіксуються за місцями їх виникнення у змінних виробничих звітах, які після завершення зміни подаються в бухгалтерію. Бухгалтер обробляє звіт й у разі виявлення відхилень повідомляє керівника за формою запропонованого рапорту.

Бухгалтерія, використовуючи вхідну інформацію змінних виробничих звітів, на кожне замовлення відкриває картку обліку прямих витрат запропонованої форми. Для формування інформації у картці використовуються дані виробничих звітів і довідкова інформація про ціну на матеріали. Таксування здійснюється як за нормативними, так і за фактичними даними, що дає змогу визначити величину відхилення. У картках інформація групується за видами матеріалів, які витрачені на певній стадії виробничого процесу (папір, картон, основні та допоміжні поліграфічні матеріали) та за окремими змінними виробничими звітами. Після завершення технологічних операцій визначають загальну суму витрат відповідного виробничого процесу: за нормою, фактично та за відхиленнями. Під час виконання замовлення у картках фіксуються також коди причин і винуватців допущених відхилень з узагальненням за замовленням загалом, за основними технологічними процесами та за кожним із кодів причин. Цю інформацію використовує керівник підприємства для прийняття належних рішень.

На основі вивчення та узагальнення результатів досліджень з обліку прямих витрат на підприємствах поліграфії ми розробили раціональні маршрути документообігу за центрами відповідальності (табл. 1). Схема руху документів за центрами відповідальності дає можливість раціонального переміщення документів та ефективного використання інформації, що міститься в них, менеджерами різних рівнів управління.

Табл. 1. Схема руху документів з обліку прямих витрат за центрами відповідальності

Відповідальні особи	Назви документів										
	Технологічна карта	Лімітно-забірна карта	Виробничий звіт відділу комп'ютерного розроблення	Виробничий звіт монтажного відділу	Виробничий звіт друкарського цеху	Виробничий звіт брушувально-палітурного цеху	Відомість обліку відрахувань на соціальні заходи	Картка обліку прямих витрат	Відомість обліку використання електроенергії	Зведена відомість обліку прямих витрат	Рapoрт про відхилення
Технолог	*										
Завідувач складом		*									*
Начальник відділу комп'ютерного розроблення			*								*
Начальник монтажного відділу				*							*
Начальник друкарського цеху					*						*
Головний інженер						*					*
Начальник брушувально-палітурного цеху											*
Бухгалтер з обліку витрат на виробництво											*
Головний бухгалтер											*
Керівник підприємства											*

```
graph TD; T[Технолог] -- "*" --> Z[Завідувач складом]; T -- "*" --> K[Начальник комп'ютерного розроблення]; T -- "*" --> M[Начальник монтажного відділу]; T -- "*" --> D[Начальник друкарського цеху]; T -- "*" --> G[Головний інженер]; T -- "*" --> B[Начальник брушувально-палітурного цеху]; T -- "*" --> BU[Бухгалтер з обліку витрат на виробництво]; T -- "*" --> GB[Головний бухгалтер]; T -- "*" --> KR[Керівник підприємства]; Z -- "*" --> K; K -- "*" --> M; M -- "*" --> D; D -- "*" --> G; G -- "*" --> BU; BU -- "*" --> GB; GB -- "*" --> KR; T -- "*" --> R[Рapoрт про відхилення]; Z -- "*" --> R; K -- "*" --> R; M -- "*" --> R; D -- "*" --> R; G -- "*" --> R; BU -- "*" --> R; GB -- "*" --> R; KR -- "*" --> R; T -- "*" --> V[Відомість обліку використання електроенергії]; Z -- "*" --> V; K -- "*" --> V; M -- "*" --> V; D -- "*" --> V; G -- "*" --> V; BU -- "*" --> V; GB -- "*" --> V; KR -- "*" --> V; T -- "*" --> W[Відомість обліку витрат]; Z -- "*" --> W; K -- "*" --> W; M -- "*" --> W; D -- "*" --> W; G -- "*" --> W; BU -- "*" --> W; GB -- "*" --> W; KR -- "*" --> W; T -- "*" --> C[Картка обліку прямих витрат]; Z -- "*" --> C; K -- "*" --> C; M -- "*" --> C; D -- "*" --> C; G -- "*" --> C; BU -- "*" --> C; GB -- "*" --> C; KR -- "*" --> C; T -- "*" --> S[Зведена відомість обліку прямих витрат]; Z -- "*" --> S; K -- "*" --> S; M -- "*" --> S; D -- "*" --> S; G -- "*" --> S; BU -- "*" --> S; GB -- "*" --> S; KR -- "*" --> S; T -- "*" --> P[Підприємство]; Z -- "*" --> P; K -- "*" --> P; M -- "*" --> P; D -- "*" --> P; G -- "*" --> P; BU -- "*" --> P; GB -- "*" --> P; KR -- "*" --> P;
```

Умовні позначення: * формування та передача інформації; O – узагальнення та подальше оброблення інформації, здійснення контролю; 0 – формування звведеної інформації за прямими витратами

Впровадження й використання поліграфічними підприємствами автоматизованих систем обліку витрат забезпечує можливість істотно вдосконалити методику й організацію бухгалтерської роботи, підвищити оперативність оброблення даних, здійснити якісне нагромадження та використання інформаційної бази обліку. При нормативному обліку норми витрат основних матеріалів та заробітної плати знаходяться в прямій залежності від технології виробництва та виду друкованої продукції.

Запропоновано нові форми змінних виробничих звітів та вдосконалено порядок оформлення лімітно-забірних карт. Форми розроблених первинних документів та виробничих звітів мають переваги над чинними, а саме:

- отримання інформації здійснюється за окремими видами продукції в межах калькуляційних статей;
- в оперативному порядку реєструються зміни та відхилення у виробничому процесі за місцями, причинами та винуватцями їхнього виникнення;
- з'являється реальна можливість виконувати оперативний контроль за фактичними непродуктивними витратами й втратами та узагальнення даних про них;
- під час застосування запропонованих форм первинної облікової документації з'являється реальна можливість здійснення їх автоматизованого оброблення.

Отже, запропоновані документи значно розширюють інформаційний потенціал первинного обліку та забезпечують реальну можливість застосування прогресивних методів обліку витрат. Загалом процес формування інформації про витрати та її використання в управлінні на основі розроблених і запропонованих

- первинних форм документів та реєстрів обліку витрат, які враховують специфіку діяльності поліграфічних підприємств, що дають змогу розширити інформаційне поле до місць виникнення витрат та центрів
- відповідальності, дасть змогу застосовувати нормативний метод обліку витрат та комп'ютерне оброблення даних, що зображено на рис. 1.

Вирішуючи проблеми запровадження системи автоматизованого обліку витрат на поліграфічних підприємствах, ми використали досягнення в галузі інформатики та комп'ютерної техніки, кібернетики, теорії систем та економіко-математичного моделювання.

Особливу увагу приділено забезпеченню інформаційних потреб кожного рівня управління. З цього приводу проф. М.С. Пушкар слушно зауважує: "...деталізація даних, що подаються, залежить від рівня управління. Для вищого рівня управління необхідні дані про відхилення у зведеному вигляді за місцями виникнення та центрами відповідальності із зазначенням узагальнених даних за причинами і винуватцями. Для середнього рівня управління потрібні найбільш детальні дані про відхилення за окремими видами матеріалів і заробітної плати" [8, с. 242].

Для підприємств поліграфії вважаємо за доцільне використовувати створений алгоритм комп'ютерного вирішення комплексу завдань з обліку витрат на виробництво із застосуванням методу матричного моделювання. Доцільність використання методу матричного моделювання в процесі управління собівартістю продукції одними з перших обґрунтували науковці А.Л. Лузін та М.А. Деркач [4, с. 90-98]. Однак варто звернути увагу на істотну ваду цих розробок – неможливість врахування чинників технологічних заміन у процесі виробництва.

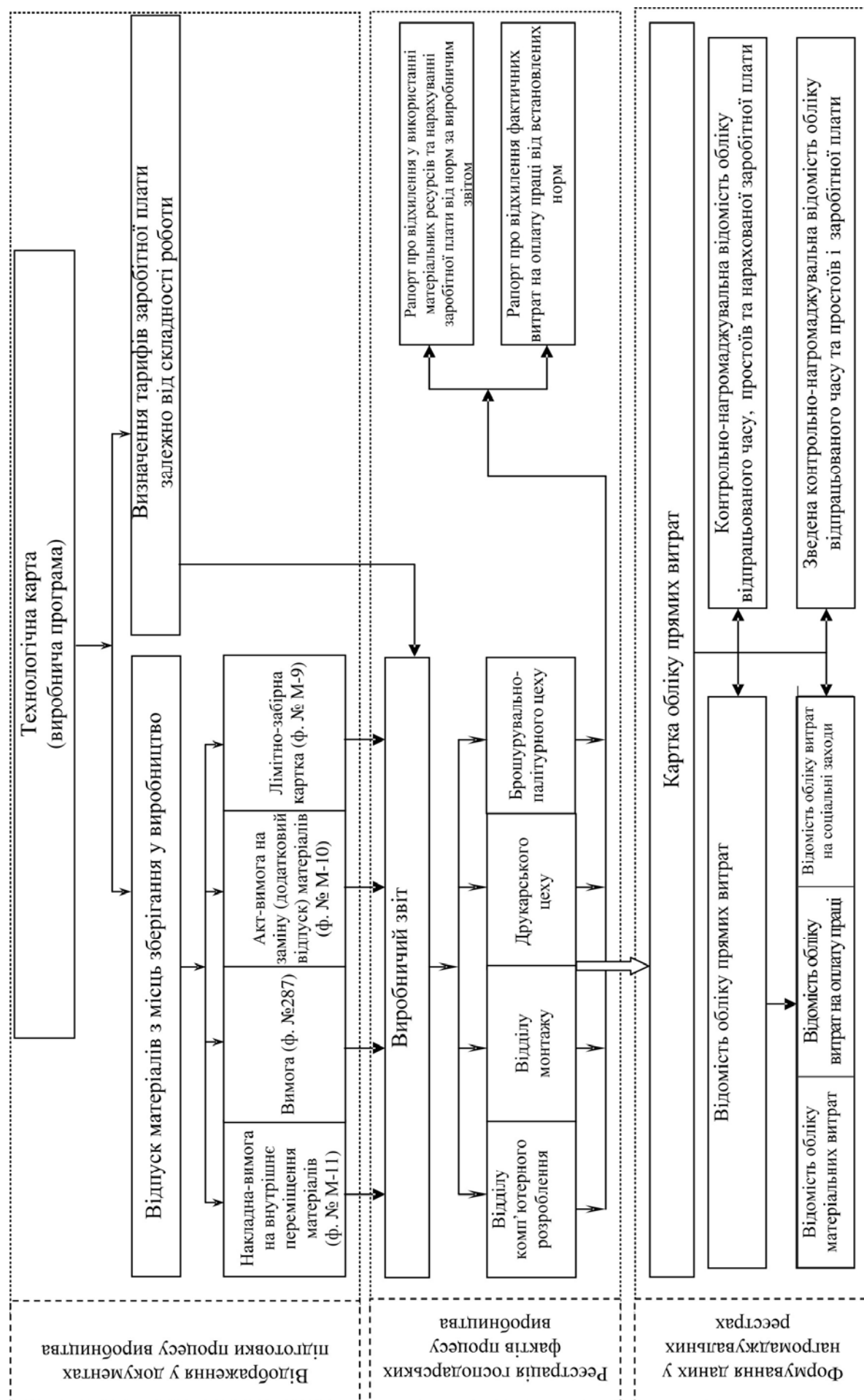

Рис. Пакет форм документів для обліку прямих витрат на виробництво

Табл. 2. Матриця формування прямих витрат на виготовлення друкованої продукції в умовах використання ПЕОМ

Витрати	І квадрат				Сума прямиї заробітної плати, віднесеної на замовлення	Витрати	ІІ квадрат				Сума прямих матеріальних витрат, віднесених на замовлення
	Сума витрат на оплату праці за технологічними операціями						Сума витрат матеріалів за технологічними операціями				
Замовлення	p_1	p_2	***	p_i	C_1	Замовлення	d_1	d_2	***	d_i	F_1
a_1	$a_1 p_1$	$a_1 p_2$	***	$a_1 p_i$	C_1	a_1	$a_1 d_1$	$a_1 d_2$	***	$a_1 d_i$	F_1
a_2	$a_2 p_1$	$a_2 p_2$	***	$a_2 p_i$	C_2	a_2	$a_2 d_1$	$a_2 d_2$	***	$a_2 d_i$	F_2
***	***	***	***	***	***	***	***	***	***	***	***
a_j	$a_j p_1$	$a_j p_2$	***	$a_j p_i$	C_j	a_j	$a_j d_1$	$a_j d_2$	***	$a_j d_i$	F_j
Сума оплати праці, нарахованої за технологічними процесами	T_1	T_2	***	T_i	$\sum_{i=1}^n T_i = \sum_{j=1}^m C_j$	Сума матеріалів, списаних на технологічні процеси	U_1	U_2	***	U_i	$\sum_{i=1}^n U_i = \sum_{j=1}^m F_j$
Витрати	ІІІ квадрат				Сума використаної електроенергії за технологічними операціями	Сума використаної електроенергії, яка віднесена безпосередньо на замовлення					
	Суми витраченої електроенергії за технологічними операціями										
Замовлення	e_1	e_2	***	e_i	O_1						
a_1	$a_1 e_1$	$a_1 e_2$	***	$a_1 e_i$	O_1						
a_2	$a_2 e_1$	$a_2 e_2$	***	$a_2 e_i$	O_2						
***	***	***	***	***	***						
a_j	$a_j e_1$	$a_j e_2$	***	$a_j e_i$	O_j						
Сума електроенергії, використаної під час виготовлення технологічних процесів	Z_1	Z_2	***	Z_i	$\sum_{i=1}^n Z_i = \sum_{j=1}^m O_j$						

Для усунення цієї вади та більш компактного відображення алгоритму узагальнення прямих витрат доцільно використати запропоновану трьохквдратну матрицю. У цій матриці за окремими замовленнями, видами продукції та структурними підрозділами згруповано поопераційні витрати, за операціями (табл. 2).

Зауважимо, що для визначення величини відрахувань на соціальні заходи доцільно використати коефіцієнт їх взаємозалежності від фонду оплати праці. При цьому сумарна величина відрахувань на соціальні заходи розраховується за формулою

$$Y_j = C_j R \text{ при } j = [1; m], \quad (1)$$

де: Y_j – загальна сума відрахувань на соціальні заходи за j -тим замовленням, при $i = [1; n]$; C_j – сума витрат заробітної плати за j -тим замовленням у разі виконання n -них технологічних операцій, при $i = [1; n]$; R – коефіцієнт взаємозалежності між фондом оплати праці та величиною відрахувань.

З використанням даних запропоновано загальну формулу для визначення сумарних прямих витрат як за замовленнями, так і загалом по підприємству:

$$S_j = F_j + C_j \cdot (1 + R) + O_j \text{ при } j = [1; m], \quad (2)$$

де: S_j – сумарні прямі витрати за j -тим замовленням та за всіма технологічними процесами, при $i = [1; n]$; F_j – сума витрат матеріалів за j -тим замовленням у разі виконання n -них технологічних операцій, при $i = [1; n]$; O_i – сума витрат електроенергії за j -тим замовленням при виконанні n -них технологічних операцій, при $i = [1; n]$.

Зазначимо, що в разі впровадження автоматизованого оброблення інформації належне функціонування робочого місця бухгалтера з обліку витрат на виробництво можливе лише за наявності достатньої та достовірної бази даних, нормативно-довідкової інформації, економічно-технологічних параметрів виробництва.

Це дослідження не вирішує всіх проблем, які виникають під час документального оформлення витрат на поліграфічних підприємствах, однак сприятиме багатоплановим та докладнішим дослідженням із цієї проблеми.

Література

1. Белоусова І.М. Проблеми обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції в промисловості / І.М. Белоусова, М.Г. Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 4. – С. 123-128.
2. Бухгалтерський облік у сільському господарстві : підручник / П.Я. Хомин, Г.А. Лисий, В.С. Соловінський, Ю.Я. Литвин. – К. : Вид-во "Вища шк.", 1993. – 607 с.
3. Бухгалтерский учет : учебник / П.С. Безруких, Н.П. Кондраков, В.Ф. Палий, Г.А. Лисий. – К. : Библиотека журнала "Бухгалтерский учет", 1994. – 528 с.
4. Лузин А.Л. Бухгалтерский учет в автоматизированных системах управления : учебник / А.Л. Лузин, М.А. Деркач. – Свердловск : Изд-во СИНХ, 1977. – 108 с.
5. Маргулис А.Ш. Бухгалтерский учет в отраслях народного хозяйства : учебник / А.Ш. Маргулис. – М. : Изд-во "Финансы", 1979. – 135 с.

6. **Марченко А.К.** Бухгалтерский учет в промышленности : учебник / А.К. Марченко. – Минск : Изд-во "Вышэйш. шк.", 1972. – 496 с.
7. **Литвин Ю.Я.** Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу в сільському господарстві : підручник / Ю.Я. Литвин, В.М. Олійник, М.С. Палюх, М.В. Семчишин. – Тернопіль : Вид-во "Тернопіль", 1998. – 376 с.
8. **Пушкар М.С.** Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти) : монографія / М.С. Пушкар. – Тернопіль : Вид-во "Екон. думка", 1999. – С. 422.
9. **Рожнов В.С.** Машинная обработка экономической информации : учебник / В.С. Рожнов, В.П. Косарева. – М. : Изд-во "Статистика", 1979. – 152 с.
10. **Чумаченко Н.Г.** Нормативный учет производства в приборостроении : учебник / Н.Г. Чумаченко. – М. : Изд-во "Машиностроение", 1966. – 207 с.

***Должанский А.Н.* Организация документооборота по учету прямых затрат в разрезе центров ответственности на полиграфических предприятиях**

Изучена организация документооборота на полиграфических предприятиях в разрезе центров ответственности с использованием предложенных форм первичных документов, которые учитывают основные этапы технологического процесса предприятий данной отрасли. Созданный алгоритм компьютерного решения комплекса заданий по учету затрат на производстве с использованием матричного моделирования.

***Dolgankij A.M.* Organization of motion of documents from the account of direct charges after the centers of responsibility on printeries**

Organization of circulation of documents is considered on printeries after the centers of responsibility with the use of the worked out forms of primary documents, which take into account the basic stages of technological process of enterprises of the investigated industry. Created algorithm of computer decision of complex of tasks from the account of charges on a production with the use of matrix design.

УДК 331.101.3

***Доц. С.Т. Дуда, канд. екон. наук;
магістрант Х.Р. Кіцак – Львівська КА***

**МОТИВАЦІЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ
ПІДПРИЄМСТВА: ЇХ СУТНІСТЬ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК**

Розкрито суть мотивації та результативності праці, визначено їх взаємозв'язок. Розглянуто практичний досвід розвинених країн щодо підвищення зацікавленості персоналу в результатах праці через використання систем мотивації участі у прибутку.

Ключові слова: мотивація, результативність праці, системи мотивації через участь у прибутку.

Постановка проблеми. Важливою ознакою сучасного суспільства є пріоритетна увага до персоналу – провідного виробничого чинника, резерву економічного зростання та конкурентоспроможності. Досвід передових економік світу доводить, що жодну із задач управління у будь-якій сфері діяльності неможливо реалізувати без зацікавленості в її вирішенні працівників. Якщо здатність виконувати ту чи іншу роботу можна поліпшити за допомогою навчання і підвищення кваліфікації, зміни видів виконуваних робіт, систематичним посадовим просуванням і плануванням кар'єри, то примусити людину працювати краще, докладати до виконання роботи більше зусиль – призначення мотивації праці. Отже, мотивація праці персоналу, створення умов для його